

57. Cernitur nichilominus ad dextram partem se- A pulchri, super columnarum conscriptio talis (61) :

Hac tumuli fossa clauduntur præsulis ossa
Bernwardi ²⁴⁵, miri magnificique viri.
Qui patriæ stemma radians ut gemma serena.
Acceptus Domino, complacuit populo.

Nam fuit æcclesiæ condignus episcopus ille;
Quem Deus Emmanuel diligit et Michæel.
Tandem bis senis undeno mense Kalendis.
Felix hanc vitam mutat in angelicam.

APPENDIX.

MIRACULA SANCTA BERNWARDI.

1. Quantis ²⁴⁶ post hæc miraculorum insigniis B confessorem suum Dominus glorificaverit, non est nostræ parvitatæ explanare. Sed ne cuncta præterisse videamur, pauca de pluribus explicamus.

2. Puella quædam de Erpesford oriunda, Hildegard nomine, cum multa languentium turba diversis egritudinibus vexata Hidenesheim advenit, miserabilem in modum tota contracta, ita ut genibus pectori inhærentibus, manu dextera incurvata, cubitali mensura vix a terra subrecta, se rependo traheret. Quæ per sex menses et eo amplius circa loca sanctorum reptando, mendicans a Deo salutem, a populo stipem, admonita, ut ipsa referebat, per somnum, ad tumulum beati Bernwardi reptando pervenit; et superposita eidem tumbæ cerea effigie, continuo coram populo, cujus eodem tempore multitudo forte convenerat, nervorum distensione durius cruciari cœpit. Quid plura? Infra biduum erecta est, ita ut non post longum tempus sana rediret. Testis est tota civitas nostra, cui, miseria notificante, dudum erat notissima.

3. Fuit in civitate nostra miles quidam ministerialis habitans. Cujus filia infantula egritudine pressa, cum desperaretur, saltem baptismi gratiam opperiri posse, pater anxius ne sine regenerationis sacramento deperiret anima, cæream imaginem ad sepulchrum beati Bernwardi deferre vovit, ut ejus meritis spacium infantulæ ad baptismi tantum gratiam accipiendam optineretur a Domino. Facto voto, ilico cera effigiata, nudipes ad tumulum beatissimi præsulis adiit; qui inde rediens, infantulum ex integro convaluisse reperit.

4. Quædam etiam puella in vico Hanovere ²⁴⁷ (62) tanto cruciatur oculorum dolore, ut penitus elici orbibus suis ipsi oculi putarentur vi doloris Promissa igitur oblatione ad tumbam sancti præsulis, ilico sospitate redeunte conquievit vis doloris.

5. Simili passione quidam in Runeberge (63) vexatus, in nocte decollationis sancti Johannis Baptistæ, cum jam penitus oculorum salutem desperaret, invocato ejusdem viri auxilio, in somnum resolutus est. Facto autem diluculo, penitus omni

VARIÆ LECTIONES.

cinium viri sancti regnante domno Heinrico de Bavenberch, anno Domini 1023 duodecimo Kalendas Decembris ad altare missam celebraturus accedens ipse Coloniensis episcopus, cantoresque preveniens, missam pro defunctis, omnibus qui aderant stupentibus, inchoavit, nec immemor interpretis sui, beati scilicet Bernwardi, cum venisset ad canonem, devotissime, sicut promiserat, memoriam ipsius egit inter vivos. Sed inter salutaris victime consecrationem transitus viri Dei divinitus ei revelatus est; unde mox etiam in memoriam defunctorum nominis ejus mencionem fecit; et omnia quæ acciderant, finita missa, fidelibus publicavit. Qui celeste miraculum curiosus investigare cupientes, missis exploratoribus in Hildensem, certissime cognoverunt, quod eadem hora, quando archiepiscopus hostiam nostre salutis immolavit, anima sanctissima fidelis et prudentis servi Domini nostri Jesu Christi celeste gaudium introivit. — Fuit nichilominus in remotis partibus a civitate, Lunda (a), ad 12 miliaria (b), viginti sex annis quidam inclusus in quadam silva devotus heremita, Anselmus nomine, qui solitas Deo preces fundens, statim fuit in spiritu. Et vidit ipsa die, qua anima viri Dei celestia claustra petivit, celos apertos cum ingenti lumine: et audivit inter dulcem melodiam beatorum spirituum hoc carmen ab angelis iterari: « O felix anima Bernwardi, cujus merita hominibus adhuc sunt incognita, Deo autem et nobis valde nota. » Hec tribus vicibus continuis die depositionis vidit et audivit. Predictam revelationem vir Dei dum sepe cum devocione revolveret, ubi tamen illius nominis vir tam beatus habitasset, ignoraret, ecce astitit ei venerabilis persona procere stature, venusta facie, respersa canis, et operimentis pontificalibus vestita, dicens ei: « Ego sum Bernwardus episcopus Hildensemensis, quem trina visione in choro angelorum collaudari audisti. Ego templum in Hildensem angelis construxi, et Virginis Filium patrimonii mei successorem feci, cunctisque seculi voluptatibus renunciavi; habitum angelicum suscepi; nunc quoque centuplum omnia recipi, ac in tali jubilo, sicut vidisti, vitam eternam possideo. » His sibi cum aliis quibusdam revelatis, cum ingenti lumine disparuit, et pro gloria sancti viri solitarius que audierat et viderat fidelius revelavit. Obiit itaque sanctus presul anno Domini 1023 ut dictum est, et sepultus in cripta ecclesie sue, quam construxerat; latuit autem sub terra annis centum et septuaginta duobus. *Codex 4 ea inter miracula post cap. 7 scribit.* ²⁴⁵ Bernwardi. ²⁴⁶ quæ sequuntur in codice 1 alia manu, sæculi tamen duodecimi ineuntis, adjecta sunt. ²⁴⁷ honovere 4.

NOTÆ.

(61) *Eam a Bennone episcopo Misnensi compositam esse, tradit conversio Theutonica.*

(62) Antiquissima civitatis patriæ mentio, quam

(a) Lühnde ab oriente Hannoveræ.

igitur sæculo XI et XII ineunte vicum fuisse hinc constat.

(63) Ronnenberg prope Hannover.

(b) Romana

o fugato surrexit, eademque die cum testibus A sanitatis ad tumulum beati præsulis gratias as venit.

Bokenem (64) vicus est a civitate Hildenesheim ia distans miliaria (65), ubi faber quidam ferus, Dodo nomine, tactus est infirmitate graves septimanas; ita ut manus et pedes jam ortuos occasuros a sua compagine arbitraretur. Vocatus autem presbiter, cum jam desperare advenit; cujus consilio ceterorumque propinquorum vovit, ut si infra triduum meliorari cœset, sepulcrum beati viri Bernwardi gratias as visitaret. Hæc cum agerentur, quarta feria Dominicam rogationum sequenti die ac nocte convaluit, ut proxima sexta feria nudipes per scriptum Hildenesheim adveniret, sic tamen ore, ut ipsa facies conspecta viri audientem faceret miraculi.

Julia quædam Goslariensis Eilmod nomine a se possessa, cum venisset ad beati memoriam, aliquot dies ibidem horribili modo vexata, prece ejusdem sanctissimi præsulis curata est. Sedant plures dies postea nobiscum mansit, cotidie pontificale cum devotissima gratiarum actione visitavit, crebro ibidem corpori et sanguini sibi communicavit. Inde digrediens, post septiduum iterum rediit, et ceram duobus denariis pretatam tumbæ superponens, pro sanitatis suæ reverentia retulit gratias. Testis est tota Goslariensi civitate pro mercimonii sui negotio probatur esse C

Juvenis quidam in Boemia in sacratissima nocte nativitate cum duobus fratribus suis cœne cœvis suis ludis quibusdam invigilans, nocte demoni vexandus est traditus, fratribusque subitanea morte præventis, ceterisque omnibus eiisdem infaustis ludis intererant aut morte letis, aut demonum vexationi contraditis. Itaque triennium, durante infelici passione, juvenis idem a parentibus huc illucque cursitans, tandem Hildenesheim pervenit. Ibi dum completorium canens in monasterium sancti Michaelis ingressus, nocte ante altare sanctæ Crucis vexatus est, ut qui aderant horrore nimio stupidi et miserabile compuncti redderentur. Introducitur itaque D mentium, nimium renitens ipse, in criptam tumbæ beati Bernwardi tumbam. Ubi diutius furore roboratus et verba blasphema garriens, ut quidam linque ejus intelligentes, qui tunc forte aderant, cum re pavidi retulerunt, tandem concidit, apertore inhians, liquorem spurcissimum cum fetore eructans, incolumis surrexit. Postera die popræsentatus est sanus, et ex eo per 15 ferme sepulchrum frequentans, et pavementum per

VARIE LECTIONES.

his codex.

Bokenem.
) Scilicet Germanica.

A circuitum assidue lambendo exosculans, devotissime cum lacrimis liberatori suo gratias egit.

9. Quidam autem mercatores Bremenses cum in mari versus Angliam navigarent, tempestate gravissima præventi sunt, ita ut, rupto fune anchoræ, et navi tota concussa, jam vicinum cunctis pelagus intentaret interitum. Cumque supplicatio communis et clamor lacrimabilis concreparet ad sanctorum patrocinia, repente quidam intulit, quendam sanctum pontificem Bernwardum nomine in Hildenesheim coruscare miraculis. Ejus ergo communi voto suffragium postulantes, continuo inter medios undarum vertices sine labore in solita tranquillitate portum petierunt; et in minori navicula redeunt, anchoram suam in mari elapsam retulerunt. Exinde domum reversi, duos ex comitibus suis, quorum unus Godescalcus, alter Elvericus vocabatur, cum navicula cerea ad tumbam beati viri in feria tertia post dominicam Lætare Jerusalem, pro gratiarum actione transmiserunt. Idem quoque postea simili periculo per eum liberati, argenteam anchoram per semetipsos obtulerunt.

10. Negociator quidam Hildenesheim habitabat. Hujus conjux cum die parasceve loca sanctorum more sibi januatim consueto nudipes circumiret, thuris partem comparavit, quam ad tumbam beati Bernwardi ferre destinavit. Ergo via quæ tendit ad monasterium sancti Michaelis, in aqua lutea, quæ per civitatem versus urbis murum decurrit, pedes lavit, inde ad monasterium pertendit. Cumque cimiterium ejusdem æcclesiæ conscendisset, agnovit elapsum esse thus quod emerat. Unde graviter, ut ferebat, animo consternata, excussis vestimentis sicubi adhesisset, eadem via qua venerat, usque ad aquam qua prius pedes laverat, querendo reversa, nichil invenit; mestaque nimium ad monasterium rediit. Inde cryptam ingressa, ante tumbam beatissimi pontificis in orationem cum largo fletu procubuit, reputans apud se, ideo oblationem sibi elapsam, quod quasi indigna fuerit eam perferre ad sancti viri memoriam. Finita oratione humili et lacrimosa, surrexit, thus perditum in manu sinistra invenit. Quod tumulo superponens cum ingenti pavore abscessit, quod gestum erat sub silentio, abscondit, donec quinto aut sexto die a familiaribus ejus proditum innotuit. Quæ et postmodum cum rei gestæ veritatem a quodam fratre nostro promere peteretur, non sine lacrimis eam narrare potuit.

11. Miles quidam Thietmarus nomine, ministerialis regis, in vico Hogen (66) juxta Wiseram fluvium habitat. Hujus filius, Machelmus, annorum circiter octo, cum per quinquennium fistulæ incommodo in maxilla sinistra vexaretur, omnisque medicorum in illo opera frustraretur, tandem ad tumulum

NOTÆ.

(66) Hoya.

sancti episcopi oblationem suam, cereum videlicet A caput, ferre vovit, si infra novem dies incolumitas illi meritis beati viri redderetur. Igitur infra tri-
dium ante tempus præoptatum puer remedium accepit; et tertia feria infra ebdomadam pentecosten, cum patre, matre et avia, in testimonium sanitatis receptæ cum votis promissis ad memoriam beati viri sospes pervenit.

12. Abbas etiam cœnobii sancti Michaelis, Conradus (67) nomine, cum quadam die causa utilitatis monasteriis iter ageret, forte accidit, ut equo labente, cui insederat, tibia collisa prorsus debilis et dolore cruciatus in sella gestatoria referretur. Jussit itaque se ad sepulchrum beati pontificis Bernwardi deferri; ubi in oratione prostratus, cum vovisset B se, quoad viveret, candelam nocte et interdium ibi provisurum, incolumis continuo surrexit; quique alienis manibus est illatus, propriis pedibus est egressus ²⁴⁹.

13. Mulier quedam provinciæ Marehern de civitate Olomuz, non infimis parentibus oriunda, septem annis digitis sinistræ manus in volam contractis, ejusdem brachii ulna concreta pectori pæne coherente, debilis aruerat; quæ multa sanctorum loca sanitatis gratia frequentare solebat. Venit itaque multo itineris labore fatigata mane 7 Kalendas Junii ad sepulchrum beati Bernwardi, ubi infra priorem missam posita, populo iuspectante pristinam sanitatem recepit. Cujus rei testes idonei plurimi tunc temporis astiterunt, qui illam prius se debilem C veraciter agnovisse asseruerunt. Mox ergo omnes qui huic miraculo præsentibus affuerunt multique de civitate accurrentes, qui hoc factum scire potuerunt, Deum, qui tantis famulum suum glorificat miraculis, in ymnis et laudibus, campanis etiam concrepantibus, devotissime benedixerunt.

14. Quidam in Thuringia manum habens aridam omnique operis officio privatam, cum se ad beati Bernwardi memoriam cum oblationibus ire vovisset, si meritis illius sanitatem consequi promerisset, inopinata celeritate quod optaverat adeptus est. Ille autem tantam gratiam parvipendens, et votum quod fecerat implere dissimulans, ejusdem manus itemque brachii simul debilitate multatus est. Qui, nimio D dolore cogente, licet sero in se reversus, et cur hoc pateretur haut ignarus, cum oblationibus promissis ad beati confessoris auxilium invocandum ire cœpit, nondumque peracto itinere, perfectam sospitatem recepit. Ut ergo ad locum pervenit, ubi sancti præ-

sulis corpus re quiescit, condignas suo sanatori gratiarum actiones persolvit, nobisque, qualiter hoc gestum sit, cum pluribus sue sanitatis testibus enarravit.

15. Alter quidam Volquardus, omni civitati nostræ notissimus, simili passione vexatus, quodam tempore cum æcclesiam beati Michaelis introductus fuisset, corporalesque medicinas sibi adhiberi petisset, quidam presbiter a Deo potius sibi sanitatem esse petendam illum admonuit, et in criptam ad beati Bernwardi tumbam spe sanitatis ire persuasit. Quo facto, vix hora dimidia transacta criptam lætus exivit, seque sanatum fuisse cunctis in æcclesia consistentibus evidenter ostendit. Qui postea septem diebus peractis revocatus, et de perseverantia sanitatis interrogatus, cum se nichil doloris habere fuisset professus, populo, cujus tunc multitudo aderat, est præsentatus; Deusque, pro eo quod factum fuerat, ab omnibus magnis laudibus est glorificatus.

16. Rusticus quidam in vico qui Liuline ²⁵⁰ (68) nuncupatur habitans, Romam ad sanctum Petrum orationis causa tendens, in eodem itinere gravi cœpit infirmitate detineri. Qui cum omnimodis a carnium esu se abstinere vovisset, quoadusque ad beati Bernwardi tumbam gratias acturus venire potuisset, si per eum contigisset se a mortis periculo liberari, continuo pristina restitutus est sanitati.

17. Puella quedam parvula Machthild nomine, de Bawaria nata, set apud nos a primis fore annis in vico Tosseim (69) conversata, religiosi cujusdam viri ²⁵¹ sustentata elemosinis, manum habens contractam, venit ad beati Bernwardi tumbam; quam mox ut attigit, optatæ salutis remedium invenit.

18. Fuit quoque Bremis mulier quedam non ignotæ inter suos opinionis; cujus facies morbo ingravescente adeo intumuerat, ut narium et oculorum discretionem pene funditus ademisset. Cumque noti ejus beati pontificis Bernwardi compassionem implorassent super nimiam illius afflictionem, voventes eam sepulchrum illius visitaturam, dolor statim cessavit, et inopinata celeritate sanitas pristina rediit.

19. Fuit item in Nitelogen (70), qui est vicus duobus miliaribus (71) a civitate Hildenesheim distans, puella quedam ita diversis per quinquennium passionibus et molestiis corporis affecta, ut novissime nervis et membris pene omnibus contracta, et sibi

VARIÆ LECTIONES.

²⁴⁹ 3, 4, 5, *addunt*: Neque hoc reticendum videtur, quia plures Deo devoti, tam viri quam femine, nocturne quietis tempore ad sepulchrum beati presulis psalmodie cantus se audisse et luminaria divinitus accensa vidisse et miri odoris fragrantiam sensisse, testati sunt. ²⁵⁰ *limine corr. liuline eadem manu 1.*
²⁵¹ Ekberti nomine *addit* 3.

NOTÆ.

(67) A. 1102-1124.

(68) Lühnde.

(69) In loco ubi jam Marienburg, inter meridiem

et orientem Hildesie.

(70) Nettlingen.

(71) Germanicis, ab oriente.

esset inutilis et suis efficeretur gravis. Hæc igitur A et aliorum, qui de diversis locis ad sollemnitatem
 § Nonas Maii vehiculo adducta, criptam basilicæ inventionis sanctæ crucis eo die confluerant, non
 nostræ difficillimo labore duobus innixa baculis irre- modica turba; acceptoque testimonio a parentibus
 psit, ac se super beati viri tumbam inclinavit; ibique et civibus puellæ de eo quod acciderat, omnipoten-
 ab omni quo laborabat incommodo mira celeritate tem Deum publicis laudibus in sancto suo devotis-
 convaluit. Die sequenti convenit incredibilis multi- sine glorificaverunt. Puella vero eodem die ad sua
 tudo populi nostræ civitatis, peregrinorum quoque incolumis reversa est ²⁵².

VARIÆ LECTIONES.

²⁵² huc usque codex 1, foliis aliquot vacuis exstantibus. — C. 3, 4, 5, ita proseguuntur :

20. Vir quidam de civitate Lubek, Adelwardus nomine. ita paralis morbo longo tempore dissolutus jacebat, ut nec in lecto semetipsum crigere, nec ad os manum propriam potuisset adducere. Hujus uxori beatus pontifex Bernwardus in visione apparuit, eamque ut pro salute viri candelam juxta longitudinem ac latitudinem sepulchri sui factam Deo vovere debere, edocuit. At illa de sompno evigilans et visionem retractans, ilico surrexit, et assumptis duabus feminis, in vestibulo domus sue solo prosternitur, postque oracionem et votum promissum ad maritum reversa est; invenitque eum pro recuperata jam sanitate Deo gratias agentem. Qui ab illa hora tam plene convaluit, ut non longe post ad votum persolvendum cum uxore sancti viri sepulchrum visitaret, ac patrati se miraculi relator certissimus existeret.

21. Alio quoque tempore jam dicti patri-familias filius adhuc infantulus, cujusdam molis desuper venientis ruina oppressus atque contritus, cum jam pene videretur exanimis, ejulabunda mater sd sancti Bernwardi patrocini confugit; nec spe sua frustrata est. Nam continuo post preces et lacrimas ejus ad Deum fusas, sub invocacione sancti presulis puer tamquam ab ipsis mortis faucibus ereptus, vite redditus est.

22. Miles quidam Herebordus de villa Horhusen (a) diutina infirmitate consumptus, ad extrema pervenerat Cognatis autem et amicis illius pro amissione carissimi sui nimium dolentibus, sacerdos ejusdem loci suggessit, ut pro eo patrocini beati Bernwardi implorarent, votum facientes, ut si vite restitui et salutem consequi potuisset, ad sepulchrum sancti laneis indutus et discalciatus, de domo sua incipiens, venire debuisset. Omnibus ergo id fideliter voventibus, eger melius habere cepit; et proficientibus melioracionis sue augmentis, in brevi ad plenum convaluit. Qui postmodum alterius cause occasione Brunswich civitate consistens, ex eodem loco ad persolvendum votum iter arripuit, eo quod brevioris vie compendio usus, in ambulando minus esset laboraturus. Perveniens itaque ad civitatem Hildensemensem, graviter infirmari cepit. Sed tamen ceptum adimplere desiderans, ecclesiam sancti Michaelis, in qua sanctus presul requiescit, expeçit, ; sed ante atrium ecclesie tamquam ab aliquo impulsus corruit. His autem qui comitabantur eum apprehendentibus atque ducentibus ut ad januam basilice ventum est, horrore nimio percussus et pavore inter manus eorum collapsus est, nec ullo modo assurgere aut intrandi ecclesiam vires habere potuit, usque dum publica confessione omnibus qui aderant, pro quo reatu hac pena multaretur, aperiret. Receptis ergo viribus, ad sua revertens, et inde procedens, voti sui ordinem tanto jam devocior, quanto divino [divine 3] verberere erudicior, explevit.

23. Matrona quedam Bremensis, in infirmitate posita, vidit assistere sibi quendam reverendi vultus in habitu sacerdotali, interrogantem eam, utrumnam agnosceret quem aspiciebat. Que respondens, ut poterat — vix enim in solo pectore vitalis spiritus anhelabat — dixit, eum sibi prorsus incognitum esse. At ille benignissimo affatu, quod ipse esset Bernwardus Hildensemensis episcopus, indicavit; et, quia salutis causa advenisset, asseruit. Ammonuit eciam, ut ad sepulchrum ipsius nummatam vini (b) ad celebracionem missarum, recuperata sanitate, offerret, atque hoc dicto disparuit. Mulier vero, que morti vicina putabatur — nam solo prostrata more fidelium ex hac vita migrancium jacuerat — erigens se paulisper, omnibus, qui ad exitus ejus expectationem convenerant, visionem enarravit; atque ab eadem hora salva facta est. Postmodum visitans sepulchrum sancti, oblacionem prescriptam fideliter obtulit, aliisque fidelibus ad sequendam hujuscemodi devocionem exemplo fuit. Nam multi postea tam piæ factum imitantes, suffragantibus meritis beati Bernwardi, a variis languoribus et calamitatibus sunt liberati.

Hic finis codicum 4, 5. Adjicit scriptura paulo minori 3 :

24. Miles quidam de ducatu Mekelenborch febre acriter correptus, ad exhortacionem aliquorum ammonitus, ut sancto Bernwardo, Hildensemensium patrono, votum faceret, et sine dubio relevamen et sanitatem recipere non dubitaret, faciliter acquievit; et voto facto, mox ut verba de ejus ore exierunt, sanatus est; in cujus evidens testimonium misit idem miles florenum aureum per duos sacerdotes ad sepulchrum sancti presulis; que predicta sic contigisse, fideliter testati sunt.

25. Rusticus eciam quidam de diocesi Hildensemensi cum diu febriscitaret, aquam de tumba sancti presulis sibi afferri peçit, quam mox ut bibere cepit, febris abscessit, et post illum diem non comparuit, et ut ipse dixit, in sanitate perseveravit.

(a) Ita, 4, 5; 3 in loco raso hornsens. — Non est Horsum prope Alfeld.

(b) Id est pretium vini.